

VII.

ET MINDE FRA N. E. BALLEs STUDIETID

Af Bjørn Kornerup.

De Aar, den unge Nicolai Edinger Balle tilbragte paa en Studierejse i Tyskland 1766—70, blev af den største Betydning for hans hele aandelige Udvikling. Ikke mindst gælder dette hans Ophold ved Universitetet i Göttingen, Tidens fornemste Lærdomssæde i Nordeuropa. I Følge Opgivelse i Universitetsmatriklen blev han immatrikuleret her den 16. Oktober 1769¹, samme Dag som de to unge Grever Reventlow, for hvem han var Hovmester, men det er desværre kun temmelig sparsomme Efterretninger, der foreligger om hans Studiers Gang og om hans personlige Forhold paa dette Sted. *J. C. Qvistgaard* (1835) og *L. Koch* (1876)² kan i deres Biografier væsentlig kun gentage, hvad *Jens Møller* havde berettet i sin store grundlæggende Biografi af Balle (1817), men selv hans Viden om dette Afsnit af Balles Liv er ret begrænset. Dog kunde han i saa Henseende bygge paa en Kilde, som nu synes forsvundet, Balles Stam bog.

Det er da af Interesse, at der just nu er dukket en ny, af Jens Møller og andre ukendt Kilde op til Belysning af Balles Studietid i Göttingen. Det er et svært Foliohaandskrift, helt igennem skrevet med Balles egen Haand, som Det kgl. Bibliotek i Februar 1943 har erhvervet ved Indkøb paa en Bogauktion og indlemmet i sin Haandskriftsamling (Ny kgl. Saml., Fol., 2208). Haandskriftets Titel lyder saaledes:

¹) »Nicolaus Edinger Balle, Lollandia Danus, Phil. Mag., ex acad. Lips.« (Götz von Selle, Die Matrikel der Georg-August-Universität zu Göttingen 1734—1837 I Nr. 8348. Om dette Værks Betydning ogsaa for dansk Lærdomshistorie se min Anmeldelse i Historisk Tidsskrift 10. R. IV, 476).

²) J. C. Qvistgaard i Program for Slagelse lærde Skole 1835 S. 5, 18 ff. L. Koch, Biskop Nicolai Edinger Balle S. 13, Note.

Dogmata Theologica sive Veterum Ecclesiæ
 Doctorum Sententias de Singulis fidei Capitibus
 ad Emendatiorem Theologiæ Historicæ notitiam.
 Ex Scriptis hujus generis antiqvissimis colligere
 instituit Nicolaus Edinger Balle Göttingæ Ka-
 lendis Juniis A: MDCCLXX.

I god Overensstemmelse med Titlen fremtræder hele Haandskriftet som en stort anlagt Materialesamling indeholdende talrige Citater fra græske og latinske Kirkefædre¹, ordnede i 25 »Loci« d. v. s. dogmatiske Realrubriker, begyndende med »Skriften« (de Scriptura Sacra) og endende med »Missionsvirksomhed og Apologetik« (de modo Religionis Christianæ inter Gentiles divulgandæ, ejusque adversus dissentientes et Hæreticos defendendæ). Længere henne findes et nyt Afsnit med Fortegnelse over de læste Forfattere samt Excerpter af nyere Skrifter om den patristiske Forskning og metodiske Regler for Gennemførelsen af denne m. m., desuden en Ordliste over sjældent forekommende Ord og Udtryk hos de græske Kirkefædre (Glossarium Vocum et Locutionum Græcarum Rariore significatu ab Scriptoribus Ecclesiasticis et profanis usurpaturum). Haandskriftet slutter med en alfabetisk Fortegnelse over en Del latinske og hebraiske Betegnelser for dogmatiske Grundbegreber.

Haandskriftet er i sin Helhed et smukt Vidnesbyrd om Balles Studiefliid i de unge Aar og om hans Forkærlighed for de kombinerede patristiske og dogmehistoriske Studier, som netop saa stærkt beskæftigede ham under hans Studieophold i Göttingen. I saa Henseende havde han ikke mindst Udbytte af, hvad han lærte hos Kirkehistorikeren *C. W. F. Walch*, en Mand, som han særlig nævner i sit »Vita« (1783),

¹) Her findes bl. a. Citater af Hermas, Barnabas, Justinus Martyr, Theodoret, Origines, Clemens Romanus, Clemens Alexandrinus, Philo, Augustin o. fl.

og hvem han jævnlig citerer i sine Skrifter fra disse Aar¹.

Hvor levende interesseret Balle just i denne Periode var i patristiske Undersøgelser, fremgaar klart nok af en Række Bidrag, han under Göttingeropholdet meddelte til »Philologische Bibliothek«, udgivet af Walch. Med Hensyn til Dogmehistorien fortjener det at bemærkes, at Balle kort efter sin Hjemkomst til Danmark 1771 udgav en Disputats om Fastsættelsen af den Metode, efter hvilken denne Disciplin skulde drives (»De methodo historiæ dogmatum theologicorum scribendæ«), og da han 1772 var blevet kaldet til Professor ved Universitetet gav han sig bl. a. til at holde Forelæsninger over Dogmehistorien, idet han derved fortsatte den Retning, der allerede var indledet af *J. A. Cramer*². Det er saaledes urigtigt — som det undertiden siges —, at det først er med *Frederik Münter*, at Dogmehistorien holder sit Indtog ved Københavns Universitet.

Som Indledning til sin dogmehistoriske Forelæsningsrække holdt Balle en Forelæsning (paa Latin) om Principperne for dogmehistorisk Forskning³. Desværre har denne ikke i tilstrækkelig Grad tiltrukket sig Opmærksomhed hos Balles ældre og nyere Biografer, skønt den indeholder adskillige Ting af Interesse⁴. Bl. a. betoner han heri stærkt Vigtigheden af at søge det dogmehistoriske

¹) N. E. Balle, De kraftigste Virkninger af Jesu livsalige Lære (med tilføjet Selvbiografi), 1783, S. 68. Samme, nedennævnte Disputats, 1771, p. 3, 18, 19, 31; p. 18 nævnes Walch sammen med Ernesti, hvem Balle havde hørt i Leipzig, som »præceptores celeberrimi, præclare de me meriti«.

²) Jens Møller, Biskop Dr. Nicolai Edinger Balles Levnet og Fortjenester S. 75. Khs. Saml. 3. R. VI, 210 f.

³) »Oratio quarta, Initio prælectionum in Historiam Dogmatum Theologicorum« (Professor Nicolai Edinger Balles Taler ved sine Theologiske Forelæsningers Begyndelse [1772] S. 40—51).

⁴) Hans sammesteds offentliggjorte Indledningsforelæsning til den almindelige Kirkehistorie er derimod udførligt omtalt af H. F. Rørdam i Khs. Saml. 3. R. VI, 211—19.

Materiale i selve Kildeskrifterne (in fontibus) og ved stadig og nøjagtig Sammenholden af forskellige Udtalelser hos samme Forfatter at naa frem til den rigtige Opfattelse af hans Standpunkt. Med en Undertone af Begejstring fremhæver Balle desuden baade den Nytte, som et alvorligt dogmehistorisk Studium fører med sig, og den intellektuelle Tilfredsstillelse, det kan afføde ved de mange tiltrækkende Sider, der er forbundet med dette Arbejde (jucunditas literarum).

I denne Forbindelse vil der være særlig Grund til at dvæle ved en enkelt Udtalelse. Balle indbød sine Tilhørere til tillige at være hans Medarbejdere i Betragtning af, at det gennem Aarhundreder overleverede dogmehistoriske Stof var saa uhyre, at een Mands Tid og Kræfter ikke vilde slaa til til at gøre sig til Herre over det. Han stillede desuden i Udsigt, at deres Samarbejde kunde føre til Offentliggørelsen af en Række dogmehistorisk vigtige Steder hos forskellige Kirkefædre. Som Forarbejde hertil anbefalede Balle Tilhørerne at indrette en Bog, delt efter dogmatiske Realrubrikker, og i denne at indføre de paagældende Kirkefædreцитater og de Betragtninger, disse maatte give Anledning til. Han har aabenbart herved haft den ovenfor omtalte, af ham selv dannede Materialesamling i Tankerne, og han føjer da ogsaa umiddelbart efter til, at han vil fremlægge en saadan Bog, som han i sin Tid indrettede til sit eget Brug i Leipzig og Göttingen, for at Tilhørerne kan tage den til Eksempel, om de har Lyst dertil¹. — Noget umiddelbart Resultat af Balles dogmehistoriske Øvelser kom dog ikke til at foreligge i Litteraturen.

¹) »Cujus quidem libelli exemplar, qvale ad usus meos Lipsiæ olim et Göttingæ conficiebam, mox oculis vestris ad imitandum, si placet, subjicietur« (Balle, anf. Tale S. 50).